

Л. Є. Єршоміна

кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

С. А. Глоба

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ПРОФІЛАКТИКА ЛИХОСЛІВ'Я СЕРЕД ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ

Статтю присвячено важливій темі сьогодення – небезпеці лихослів'я, що полягає у його прихованості від батьків, педагогів і водночас активному використанні у спілкуванні з однолітками. Для вираження гніву існує ціла низка вербальних і невербальних інвективних тактик. Спонтанність, непідготовленість, невимушеність повсякденного усного мовлення – це риси, які значно впливають на мовні явища всіх рівнів. Лихослів'я є причиною руйнації духовності та моралі, що призводить до дезорганізації учнів. Авторами подано аналіз науково-педагогічних джерел з означеної теми, надано опис історичних аспектів появи лихослів'я як соціально негативного явища. Також зазначено і релігійну думку щодо лихослів'я.

Для ефективності здійснення соціально-педагогічної профілактики лихослів'я у загальноосвітній школі соціальний педагог має використовувати різні організаційні форми профілактики та володіти технологіями педагогічного спілкування. У матеріалах з'ясовано, що сучасні учні не тільки вживають одиниці сленгу, а і трансформують їх, єднаючи лайливі слова. Це сприяло появі різноманітних підходів до вивчення лихослів'я: еволюційно-генетичного, культурно-історичного підходів із погляду соціального навчання.

Подолання такого соціально негативного явища, як лихослів'я – це довготривалий процес, який потребує поєднання зусиль і батьків, і вчителів, і громадських діячів. У статті проаналізовано умови подолання лихослів'я: формування стійкої моральної позиції; саморегуляцію станів і контролю над собою; розвиток емпатії. Детально представлено процес експериментальної роботи з приводу профілактичної діяльності, спрямованої на подолання лихослів'я серед учнів загальноосвітньої школи. Надано опис результатів впроваджених заходів. Доведено, що ефективність спілкування забезпечується через наявність відповідного комунікативного простору – соціально-педагогічного та психологічного середовища, що впливають на учнів певною інформацією, засобами та моральними нормами.

Результати дослідження доводять важливість підвищення мовленнєвої культури учнів через зупинення процесу поширення лихослів'я. Вживання лайливих слів не лише поступово набуває ознак агресивності та важковихованості, а й свідчить про наявність загальної проблеми культури спілкування у школі.

Ключові слова: лихослів'я, підлітки, профілактика, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми. Зростання напруженості у державі, невизначеність моральних норм щодо нових умов призводить до підвищення агресивності людей, що насамперед виявляється на вербальному рівні. Вчені акцентують увагу на небезпеці лихослів'я саме через його прихованість від педагогів і водночас через здатність цього явища до дезорганізації учнів. Визначальною характеристикою лихослів'я є можливість заподіяння шкоди, спричинення негативного впливу. Мовне оточення підлітків є важливим у формуванні соціально значущої особистості, готової до взаємодії у колі однолітків, у сім'ї, у суспільстві.

Кожне нове покоління по-своєму дивиться на ті чи інші зміни в мові. За останні кілька років в інтернет-мережі спостерігається курс на «українізацію» лихослів'я, де подаються короткі українські словнички лайливих слів. У процесі розвитку суспільства відбуваються зміни у всіх сферах його життєдіяльності, видозміни торкаються й уподобань і поглядів. Це спостерігається й у т. зв. «культурі лайки». Варто підкреслити, що особливо «творчими» у цьому процесі є учні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми лихослів'я привертає увагу і психологів, і педагогів, і соціологів та ін. (Д. Ліхачов, І. Кон, В. Леві, В. Жельвіс), особливості

конфліктного спілкування описано у працях О. Антонової, Н. Максимової, В. Оржеховської, В. Татенка, Л. Широкоградюк та ін. У руслі нашої теми загальні наукові погляди зводяться не стільки до підвищення мовленнєвої культури учнів, скільки до необхідності зупинити процес поширення лихослів'я, що не лише поступово набуває ознак агресивності та важковихованості, а й свідчить про наявність загальної проблеми культури спілкування у школі.

Мета статті. Головна мета статті полягає у висвітленні процесу експериментальної роботи з приводу профілактичної діяльності, спрямованої на подолання лихослів'я серед учнів загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. Розмовне мовлення тісно пов'язане з непередбачуваністю, імпровізацією. Воно є динамічною структурою, яка піддається впливу соціального середовища, реагує на зміни в суспільно-політичному житті та культурі народу. Спонтанність, непередбачуваність, невимушеність повсякденного усного мовлення – це риси, що значно впливають на мовні явища всіх рівнів. Для ефективності здійснення соціально-педагогічної профілактики лихослів'я у загальноосвітній школі соціальний педагог має використовувати різні організаційні форми профілактики та володіти технологіями педагогічного спілкування.

Як лінгвістичний термін лихослів'я можна точніше визначити як некодифікований розділ загальнонаціонального словника (недозволений до використання у звичайній лінгвокультурній ситуації), який є забороненим. Певну частину лихослів'я (інвектив) називають такою підгрупою лексики, що у словниках зазвичай позначають як «нецензурна». Традиційно лихослів'я розглядають як вияв агресії (вербальної). Однак лихослів'я може бути зумовлене не агресивним характером, а лише примітивною формою афективного мовлення, яка не потребує спеціальної мотивації (О.Р. Лурія).

Сучасні учні не тільки вживають одиниці сленгу, а і трансформують їх, еднаючи лайливі слова. Для вираження гніву існує ціла низка вербальних і невербальних інвективних тактик. До невербальних належать: рукоприкладство, жести (кулак, покручування пальцем біля скронь тощо) та дії (пукання дверима, гримання кулаком по столу, тілесні покарання). Лихослів'ям можна вважати слова і висловлювання, що знецінюють і десуб'єктивізують особистість.

Науковий керівник Центру екологічного виживання і безпеки Г. Чеурін дослідив справжнє походження лихослів'я, нецензурної лайки, визначаючи їх як сакральні слова, що у стародавні часи застосовувалися слов'янськими чоловіками під час проведення обрядів і ритуалів для «виклику сили роду».

Уживати ці слова можна було лише 16 днів у році, а потім вони були під найсуворішою забороною. І коли нині чоловіки без потреби вимовляють ці слова, то це неминуче веде до мовленнєвої катастрофи. А якщо лається жінка, то вона «повільно перетворюється на чоловіка». Не менш цікавим моментом є те, що дослідники випробували вплив лихослів'я на воді (вже доведено наукою, що вода володіє «пам'яттю»). Так, наприклад, із тих зерен, які були политі водою з агресивним лихослів'ям, зійшло тільки 48%, із тих, що побутовим – 53%, а насіння, политі святою водою, проросли на 93%. На основі цього можна уявити, що саме відбувається з людським організмом. Вважається, що жодна іноземна лайка не здатна завдати такої шкоди людському організму, як «обрядові слова» з давньоруських ритуалів.

Відповідно до релігійних поглядів на явище лихослів'я зазначимо, що релігія спільно з наукою стверджує: кожний, хто вживає погані слова, ображає не тільки Бога, але й образ Божий у собі самому. Автор Псалмів промовляє: «Поклади, Господи, охорону устам моїм і захисти двері уст моїх» (Псалом 141:3).

Соціально-педагогічну та психологічну природу лихослів'я можна описати з погляду різноманітних підходів: із позицій еволюційно-генетичного підходу (К. Лоренц) лихослів'я розглядається як вроджений інстинкт [8]. Прихильники культурно-історичного підходу (Л. Виготський [3], О. Леонтьєв [7] та ін.), як і прибічники теорії соціального навчання (А. Бандура [1] ін.), наголошують на тому, що мовленнєва поведінка має регулюватися і контролюватися людиною у всіх її проявах, адже лихослів'я сягає своїм корінням у далеку глибину.

Так, наприклад, особливо розповсюдженою лайкою була у Середні віки. У ті часи вона лунала з вуст усіх: жінок, чоловіків, дітей, людей вищого і нижчого сану, а також представників церкви та світської влади. Останні виявлялися безсилими, щоб щось змінити. Королі та найвищі церковнослужителі навіть видавали для боротьби з порушниками закони. Відомо, що Філіп Август Французький видав декрет про те, що звинувачуваний у лайці був змушений заплатити бідним двадцять шилінгів, інакше його кидали у воду. У місті Павія (Італія) порушників садили в кошик, який висів на довгій жердині та піднімався й опускався, як риболовецька сітка. Залежно від тяжкості вчинку грішника занурювали з містка у воду. Також у Середньовіччі штрафам підлягали і невербальні образи. Відомі різні приклади дій, які могли вважатися зневагою. Наприклад, зображення за допомогою пальців рогів, призначених для одуреного чоловіка, чи псування статуї, поставленої на чийсь честь. Правники періоду Пізнього Середньовіччя підхопили ці приклади й додали нові [11]. Образою вважалися висування язика, корчення гримас і плювання.

Кожне суспільство має свої моральні зразки, норми і цінності, що дають можливість його членам оцінювати свої дії та орієнтуватися в довколишньому середовищі. Термін і явище «лихослів'я» людству знайоме здавна, однак ніколи лихослів'я не мало такого масового характеру, такого небаченого розмаху, як останнім часом. Особливо критичною стає ситуація, коли нецензурну лексику починають вживати учні. Це змушує вчених серйозно замислитися над проблемою лихослів'я та працювати над пошуком ефективних профілактичних заходів.

Профілактика – це комплекс заходів соціально-психологічного, медичного та педагогічного характеру, спрямованих на нейтралізацію впливу негативних факторів соціального середовища на особистість із метою попередження відхилень у її поведінці [12].

Під профілактикою маються на увазі науково обґрунтовані та своєчасно здійснювані дії, спрямовані на запобігання можливих фізичних чи соціокультурних колізій у окремих індивідів груп ризику, збереження, підтримання та захист нормального рівня життя і здоров'я людей.

Основою профілактичних заходів є діяльність, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для нормального здійснення процесу соціалізації особистості; на здійснення соціальної допомоги сім'ї та підліткам; на забезпечення у разі потреби заходів соціально-правового захисту дитини.

Відповідно до теми нашого дослідження зазначимо, що до найпоширеніших організаційних форм соціально-педагогічної роботи за напрямом соціальної профілактики належать: анімаційні (фестивалі, концерти, марафони, форуми, змагання, конкурси агітбригад, плакатів, листівок), інформаційні (зібрання, прес-конференції, презентації, виставки), навчальні (бесіди, лекції, практикуми, заняття, тренінги), методичні (семінари, круглі столи), дослідницькі (опитування, анкетування, тестування).

Згідно з поглядами відомого психолога Б. Ельконіна під час проведення соціально-педагогічної профілактичної роботи із приводу викорінення лихослів'я серед школярів потрібно дотримуватися діяльнісного принципу (організації певних способів діяльності учнів шляхом формування узагальнених способів орієнтування) та принципу залучення для профілактично-корекційного процесу значущих для учнів осіб [5].

Позитивного соціально-педагогічного ефекту від проведення роботи у шкільному середовищі, як вказують В. Оржеховська [9] та Л. Широкоградюк [13], для подолання лихослів'я можна досягнути за таких умов: формування в учнів, вчителів і батьків стійкої моральної позиції – негативного ставлення до лихослів'я, усвідомлення вказаного

явища як неприпустимого; привчання учнів, учителів і батьків до саморегуляції станів і контролю над собою, тобто помічати власні грубощі; розвинути емпатію і почуття гумору [6]. Серед ефективних методів соціально-педагогічної роботи із профілактики лихослів'я сучасні вчені акцентують увагу саме на бесіді, рольовому програванні ситуації, різноманітних вправах, малюванні, а також на комплексних соціально-виховних заходах. Для успішної та повної реалізації соціально-педагогічної профілактичної програми необхідно поєднувати форми групових занять з індивідуальним підходом. Відомий дослідник феномену лихослів'я Л. Широкоградюк розподіляє корекційно-профілактичні заходи з подолання лихослів'я на дві групи: загальні та спеціальні. Загальні заходи передбачають встановлення довірчих стосунків і психологічного контакту з учнями на прикладі високої мовної культури самого вчителя. Серед спеціальних заходів – бесіда, групова дискусія, аналіз ситуації, проєктивний малюнок. До таких заходів слід залучати учнів, учителів (тренінг-семінари) і батьків (тематичні батьківські збори з елементами тренінгу) [5].

Розширити репертуар соціальних умінь у жорстоких і схильних до агресії людей можливо за наявності таких етапів, як: моделювання (під керівництвом соціального педагога учні моделюють різні варіанти неагресивного розв'язання комунікативних проблем); рольові ігри (учні мають уявити і відчувати себе в ситуаціях, що потребують практичного застосування знань, отриманих на етапі моделювання); встановлення зворотного зв'язку у вигляді реакцій, бажано позитивних (учні отримують визнання у разі прийнятної соціальної поведінки і, навпаки, відсутність позитивного підкріплення, коли звертаються до попередніх, неприйнятних інвективних моделей); перенесення навичок із навчальної ситуації у практику повсякденного життя.

Тренінги є ефективною організаційною формою у соціально-педагогічній профілактиці, адже усе, чому навчаються учасники, відбувається у колі однолітків і реалізовуватиметься у їх реальних життєвих ситуаціях.

Експериментальної базою нашого дослідження є «Пологівська спеціалізована різнопрофільна школа I–III ступенів № 2» Пологівської міської ради. У роботі брали участь учні 9 класу, загальна кількість – 23, серед них було 10 дівчат і 13 хлопців.

На початку роботи нами було проведено анкетування для учнів 9 класів. Анкету заповнював і класний керівник, що дало можливість проаналізувати та порівняти доречність і відвертість відповідей.

На основі результатів педагогічного спостереження й анкетування нами було виокремлено такі причини лихослів'я учнів:

- «бажання бути дорослим» – 55%;
- «так говорять вдома і в нас це нормально» – 40%;
- «це звичка після перегляду улюблених кінофільмів» – 5%.

Засвоюючи лайливу лексику безпосередньо з найближчого середовища, кожний учень сприймає її як вияв норми, і надалі, зустрічаючи однолітків, які не вживають лайливих слів, дитина відзначає їх «інакшість», тлумачачи це як відмінність і неправильність.

Отримані анкетні дані підтвердили потребу у проведенні заходів профілактичного спрямування. Сьогодні значна увага приділяється таким формам взаємодії, що дозволяють впроваджувати інтерактивні методи освітньої діяльності. І в нашому випадку було обрано тренінг.

Використання інтерактивних методів у профілактичній діяльності захоплює учнів, пробуджує у них інтерес і стимулює їх до отримання нових знань. Варто пам'ятати, що ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів залежить від умінь, стилю роботи соціального педагога, які досягаються і завдяки інтеграції організаційних форм профілактики. А це, у свою чергу, сприятиме урізноманітненню соціально-виховного впливу.

Перейдемо до опису тренінгу. Під час тренінгу є можливість створити неформальне, невимушене спілкування учасників, що відкриває перед групою безліч варіантів розв'язання проблеми, сприяє розвитку групової динаміки, міжособистісних взаємин і норм у групі, заради якої вона зібралася або була сформована. Зазвичай учасники перебувають у захваті від методів, що використовувалися у процесі тренінгових вправ, тому що ці методи роблять процес здобуття інформації цікавим і не обтяжливим.

У контексті означеної нами теми подальшим етапом дослідницької роботи було проведення соціально-педагогічної профілактики лихослів'я засобами тренінгових вправ («Мовний садівник», «Прасування мовлення», «Розквіт сленгу», «Багаж думок» тощо). Надамо опис інформаційного повідомлення «Історія лихослів'я»: явище лихослів'я виникло ще у язичницькій давнині. Лихі слова включали у заклинання, звернення до божеств. Оскільки наші предки сповідували культ родючості, то всі лихі слова пов'язані зі статевою сферою. Отже, т. зв. «слова-паразити» є мовою спілкування з демонами. Наші предки виголошували ці слова, закликаючи собі на допомогу демонів зла. Вживаючи лихослів'я у розмові, сучасні люди, самі того не підозрюючи, вершать таємний ритуал, закликаючи зло день у день, рік у рік на свою голову й на голови своїх близьких. Кількість лайки переходить у якість. Спочатку в людей з'являються дрібні неприємності, потім великі, далі виникають проблеми зі здоров'ям і, нарешті,

ламається саме життя. Оманом є загальноприйнята думка, що лихослів'я – це слов'янська традиція. Лихослів'я на Русі приблизно до середини XIX ст. не тільки не було поширеним навіть у селі, але й кримінально каралося. У часи царя Олексія Романова почути на вулиці лихослів'я було просто неможливо. За використання таких слів накладалося жорстоке покарання – аж до смертної кари...

Сприймаючи інформаційне повідомлення, учні із зацікавленістю робили нотатки, виявляючи бажання продовжити самостійний пошук більш детальної інформації з приводу негативного впливу лихослів'я. Також особливих вражень вдалося досягти під час роботи із притчами, наприклад, притча «Почни із себе». В обговоренні учні підтримали думку про те, що не можна виправити усе суспільство, але зупинити лихослів'я всередині родини, групи можна. І починати треба із себе, беручи приклад із людей, котрі не лаються. І дівчата, і хлопці виражали власне ставлення до її змісту, пропонуючи нові ідеї для профілактики лихослів'я та їх впровадження у соціальну мережу підлітків. Загалом відзначимо, що тренінгова робота сприяла єднанню учнівського колективу. І дівчата, і хлопці брали активну участь у виконанні вправ, з інтересом сприймали інформаційний матеріал, працюючи у групах та у парах. Тож, говорячи про організаційні форми соціально-педагогічної профілактики лихослів'я, зазначимо на важливості необхідних знань і вмінь, що забезпечують продуктивне спілкування у процесі їх реалізації: знання спільного для суб'єктів спілкування комунікативного простору – соціально-педагогічного та психологічного середовища, які впливають на учнів певною інформацією (її змістом, цінністю, новизною), засобами (вербальними, невербальними, інформаційно-комунікаційними), прийнятими у конкретному освітньому середовищі, правилами спілкування, моральними нормами тощо; використанням суб'єктами комунікації єдиної системи знаків і їх значень (відображення найсуттєвіших і узагальнених особливостей предметів і явищ), смислів (суб'єктивного змісту, якого набуває мовлене слово у контексті); адекватним розумінням інформації, якою обмінюються учасники процесу комунікації; оптимальним поєднанням вербальних і невербальних засобів комунікації у процесі взаємного обміну інформацією, що вимагає відповідних комунікативних знань, умінь і комунікативного досвіду; попередженням і подоланням можливих комунікативних бар'єрів; врахуванням індивідуальностей суб'єктів комунікації, наявних у них комунікативних знань, умінь, навичок, досвіду, здібностей. Після завершення роботи ми провели повторні анкетування та тестування, що підтвердили ефективність обрання тренінгу як ефективної форми профілактики та подолання явища лихослів'я в учнів 9 класів. Зміни у виявлених рівнях наявності звички лихословити подано у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика виявлення звички лихословити в учнів 9 класів

	Рівні прояву звички лихословити (23 учні: дівчат – 10, хлопців – 13)					
	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	До	Після	До	Після	До	Після
Дівчата	4 (40%)	1 (10%)	4 (40%)	1 (10%)	2 (20%)	8 (80%)
Хлопці	7 (53%)	4 (30%)	8 (38%)	3 (23%)	1 (9%)	6 (47%)
Середній показник	46,5%	20%	39%	16,5%	15%	63,5%

Висновки і пропозиції. На підставі проведеного експериментального дослідження було виявлено ряд позитивних змін. Так, наприклад, на початку роботи було з'ясовано, що високий рівень сформованості звички лихословити серед учнів 9 класів мають 46,5% учнів (4 дівчини та 7 хлопців). Сформована звичка лихословити, що відповідає середньому рівню, була характерна для 39% учнів (4 дівчини та 8 хлопців). І, відповідно, низький рівень сформованої звички щодо використання лайливих слів у розмові з однолітками виявлено у 15% учнів (2 дівчини й 1 хлопець). Застосування тренінгу як організаційної форми профілактичної роботи з подолання звички лихослів'я серед учнів 9 класів сприяло отриманню більш якісних результатів: наприклад, високий рівень зменшено на 26,5%, що є цінним у позбавленні від лихослів'я, хоча й не повністю. Високий і середній рівні звички лихословити виявилися однаковими: серед дівчат маємо зміни із 40% на 10% (тепер це не 4, а 1 дівчина); майже позбавитися лихослів'я вдалося 80% дівчат (було 2, а тепер це 8). З приводу хлопців також відзначимо позитивні зміни: високий рівень зменшено з 53% до 30%; середній – із 38% до 23%; і майже позбавитися звички лихослів'я вдалося 5 хлопцям: було 9%, а стало 47%. Таким чином, отримані результати свідчать про доцільність проведеної профілактичної роботи. Проте подолання такого соціально-негативного явища, як лихослів'я – це довготривалий процес, який потребує поєднання зусиль і батьків, і вчителів, і громадських діячів. Тому подальшого вивчення, на нашу думку, потребують практичні аспекти застосування різновиду організаційних форм профілактичної роботи.

Список використаної літератури:

1. Бандура А. Теория социального научения. Санкт-Петербург : Евразия, 2000. 320 с.
2. Бодрик Н. Дослідження проблеми лихослів'я в сім'ї та школі: як зупинити процес поширення лихослів'я серед учнів. *Психолог*. 2007. № 9. С. 20–23.
3. Виготський Л.С. Психологія і вчення про локалізацію психічних функцій. *Собрание сочинений* : у 6 т. Т. 1. Москва, 1982. С. 168–174.
4. Детская психология : учебное пособие / Д.Б. Эльконин ; ред.-сост. Б.Д. Эльконин. Москва : Издательский центр «Академия», 2007. 384 с.
5. Єрьоміна Л.Є. Тренінгова робота з майбутніми фахівцями соціальної сфери. Київ : Проблеми освіти. 2019. № 93. С. 246–256.
6. Іваненко І.Н., Вороніна О.І. Вірус лихослів'я: як вберегтися? Як зупинити поширення лихослів'я серед учнів та студентів : методична розробка тренінгового заняття. Донецьк : ДІПТ, 2011. 16 с.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1975. 304 с.
8. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло»). Москва, 1994.
9. Оржеховська В.М. Словник основних термінів з превентивного виховання. Тернопіль : Тернограф, 2007. 198 с.
10. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. Київ : ДЦССМ, 2002. 536 с.
11. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні (перевидання) / за заг. ред. І.М. Григи, Т.В. Семигіної. Київ, 2003. 128 с.
12. Технології соціально-педагогічної роботи : навчальний посібник / за заг. ред. Капської А.Й. Київ, 2000. 372 с.
13. Широкоградюк Л. Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція. Київ : Шк. світ, 2009. 128 с.

Eremina L., Globa S. Prevention of health against teens how social needs today

The article is devoted to an important topic of today – the danger of profanity, which is its concealment from parents, teachers and at the same time active use in communication with peers. There are a number of verbal and nonverbal invective tactics for expressing anger. Spontaneity, unpreparedness, ease of everyday oral speech – these are the features that significantly affect language phenomena at all levels. Blasphemy is the cause of the destruction of spirituality and morality, which in turn leads to the disorganization of students. The authors present an analysis of scientific and pedagogical sources on this topic, provide a description of the historical aspects of the emergence of profanity as a socially negative phenomenon. Religious slander is also mentioned in religious thought.

For the effectiveness of socio-pedagogical prevention of profanity in secondary school, the social educator must use various organizational forms of prevention and have the technology of pedagogical communication.

The materials show that modern students not only use units of slang, but also transform them by combining abusive words. This has contributed to the emergence of various approaches in the study of profanity, evolutionary-genetic, cultural-historical, approach in terms of social learning.

Overcoming a socially negative phenomenon such as profanity is a long process that requires the combined efforts of parents, teachers and public figures. The article analyzes the conditions for overcoming slander: the formation of a stable moral position; self-regulation of states and self-control; development of empathy. The process of experimental work on prevention activities aimed at overcoming slander among secondary school students is presented in detail. A description of the results of the implemented measures is given. It is proved that the effectiveness of communication is ensured through the presence of an appropriate communicative space – socio-pedagogical and psychological environment that affect students with certain information, means and moral norms.

The results of the study prove the importance of improving students' speech culture by stopping the spread of slander. The use of abusive words gradually acquires not only signs of aggression and difficult upbringing, but also indicates the presence of a general problem of communication culture in school.

Key words: *profanity, adolescents, prevention, secondary school.*